

– A jó marketinghez, akárcsak a háborúhoz, három dologra van szükség – pénzre, pénzre és pénzre... Honnan teremti elő az ehhez szükséges anyagi háttérrel?

– Münchhausen-módra, igyekszünk a saját hajunknál fogva kihúzni magunkat a bajból. Arra törekszünk, hogy nagyon kevésből is a maximumot hozzuk ki. Sokan ingyen, baráti szívésségből segítenek. Tudom, ez nem hosszú távú megoldás, de bízom a gyors áttérésben.

– Az önkormányzat tavaly azt állította, nagyobb anyagi támogatással igyekszik segíteni abban, hogy a pécsi zenekar még

jobb teljesítményt nyújtson. Mi lett a béért pénzrel?

– A polgármester valóban tett ilyen ígéretet, de az ötvenszázalékos közalkalmazotti fizetésemelés elvitte az általuk erre szánt összeget. S bár valóban, szeptember 1-től nálunk is minőségi bérpótlék bevezetésére kerül sor, de nem akkora összeggel, mint amelyről az egykori, önkormányzati előterjesztések szóltak. Annak azonban mégis örülök, hogy legalább a bérstruktúrába belekerült a minőségi bérpótlék. Remélem most már be van betonozva...

– S hogyan fogják ezt a bérpótléket elosztani?

– Szeptemberben meghallgatásokat tartunk, s az ott nyújtott teljesítmény alapján részesülnek a zenészek a pénzből. Egyébként ezt is megszavaztattuk az együttesrel, s a 95 muzsikusból 92-en döntöttek úgy, hogy ez lesz a legjobb módja a pótlékok elosztásának. A próbajátékok után pedig kezdetét veszi a jubileumi szezon, s remélem sokat, sok helyen beszélnek majd a megújult pécsi zenekarról!

R. Zs.

Egy hagyományosan önálló és független zenekar története

Százötven éves jubileumát ünnepli idén a Budapesti Filharmóniai Társaság

Világviszonylatban is kevés együttes mondhat magáénak olyan hosszú történelmet, mint a Budapesti Filharmóniai Társaság, amely idén fennállásának százötven éves évfordulóját ünnepli. A zenekar alapszabályai is közel másfél évszázadosak, s az együttes ma is az egykori paragrafusok szellemében tevékenykedik. Egyébként is különleges zenekar az övék, amelynek működési elvei sokban hasonlítanak a Bécsi Filharmonikusokéhoz, csak a magyar együttes az itthoni utolsó öt évtized különböző hátrányait szenvedti ma is. Részben ennek a következménye, hogy a nagy múltú együttes az utóbbi esztendőben szakadatlan küzdelmet folytat a fennmaradásért, s bár a másfél évszázadot ősszel impozáns eseménysorozattal ünneplik, azt még nem tudják, hogy a szezon második felében miből fizetik ki koncertjeik közreműködőit. A bevételeikből és az állami támogatásból származó pénz ugyanis csupán erre az esztendőre elég. A Budapesti Filharmóniai Társaság történetéről, jelenéről és terveiről a Választmány elnöke, Melis Béla beszélt.

– Ahhoz, hogy igazán világos legyen, milyen alapelvek alapján és hogyan működik a Társaságunk, a megalakulásunknál kell kezdenem. Az elbukott szabadságharcot követően a magyar önállóságot sokan kultúránk segítségével próbálták kivívni, s ezek közé az emberek közé tartozott Erkel Ferenc is. Az 1838 óta működő Nemzeti Színház operatagozatának és zenekarának is ő volt a vezetője, s ennek az együttesnek a muzsikusi voltak azok, akik maguk döntöttek arról, hogy életre hívják egy társaságot, amely zenekari koncerteket szervez önmaga számára. A kezdeményezés szellemi atyja Erkel volt, s az együttesben játszó Doppler-fivérekkel együtt 1853 augusztusában kezdték el kialakítani a zenekar szervezeti felépítését, sajátos önkormányzati rendszerét. Ezért került már rögtön a kezdetekkor a

társaság szó a nevükbe, s alakítottak egy bizottságot is, amely a mai Választmány ősül szolgálta. Erkel Ferenc felügyelete alatt megszervezték az első bérlétsorozatot, s mivel a Nemzeti Múzeumnak nem volt kész a szoborparkja, ezért a koncerteken befolyt pénz egy részét erre a célra ajánlották fel. A múzeum dísztermében 1853. november 20-án rendezték a legelső hangversenyüket, s ettől kezdve rendszeres résztvevői lettek a magyar koncertéletnek. A választott bizottság intézte a koncerteket, s ezek engedélyeztetését is. Ekkoriban még – a gyülekezést tiltó, s egyéb rendelkezések miatt – nem kerülhetett sor arra, hogy állandó zenekarrá váljanak, bár gyakorta léptek a közönség elé. Később, az 1867-es kiegyezést követően azonban már mód volt erre is, s megszületett a működési alapelveket, alapszabályt

tartalmazó, 32 paragrafusból álló irat is, amelyet ma a Bécsi Levéltárban őriznek. Az együttes számára a Bécsi Filharmonikusok szolgáltak mintául, hiszen a császárváros zenekara nyolc évvel idősebb, mint a miénk. Egyébként ők is tanultak tőlünk, átvették a bérleti rendszerünket. Egykori alapszabályunk első pontja ma is vállalt célt tartalmaz: „Az országos nemzeti színházi zenekar tagjai elhatározták, hogy Pesti magyar philharmoniai társulat cím alatt társulatot alakítanak, melynek célja kizárólag classicus becsű zeneművek előadása által a zeneművészet és különösen a magyar zene iránti érdeklődést mindinkább felébreszteni és állandósítani.” Ezek a paragrafusok a próbák rendjétől kezdve a honoráriumok elosztásáig a zenekar életének szinte minden elemét meghatározták.

– *De ekkor nem zenekarként, hanem társaságként alakultak meg...*

– Igen, mert a társaság működteti a zenekart, s így számos olyan tevékenységet is végezhetünk, amelyet egy kizárólag hangszeres együttes nem. Mi ma is, mint Budapesti Filharmóniai Társaság (egyesület) dolgozunk, de természetesen a zenekar az, amely estéről estére a közönség elé lép. A főváros neve egyébként később, a három városrész egyesítésekor került a nevünkbe.

– *A zenekar felépítése, működtetése valóban sokban hasonlít a Bécsi Filharmonikusokéra, a költségvetésük azonban – sajnos – eléggé különböző...*

– A negyven szocialista év... Ezek alatt az évtizedek alatt elkopott a törzsközönségünk, s nem hirdethettünk magunknak bérleti koncerteket. De térjünk vissza a múlthoz, az egykori eseményekből könnyebben érthető, mi is történt a zenekarunkkal. Az Operaház 1884-ben nyitotta meg a kapuit, s a Nemzeti Színház muzsikusai a dalszínházhoz kerültek. Ettől kezdve a zeneszerek esténként az opera- és balettelőadásokban játszottak, de emellett az Ybl-palotában, s a Pesti Vigadóban is rendszeresen adtak hangversenyeket. Ekkoriban alakult ki az a rendszer, mely szerint a zenekar tagságát az Operaház válogatott muzsikusai alkotják, akik színházi munkájuk mellett, saját szervezésben, szabadidejükben végzik koncertező tevékenységüket. Az együttes a 150 év alatt – s ebből közel 90 éven át Magyarország egyetlen hivatásos koncertzenekaraként – a zenei élet legnagyobb személyiségeivel alakított ki szoros kapcsolatot. A tiszteletbeli tagjaink között olyan nevek szerepelnek, mint *Bartók Béla, Johannes Brahms, Antonin Dvořak, Gustav Mahler, Kodály Zoltán, Richter János, Richard Strauss* vagy *Siegfried Wagner*.

– *Az elnök-karnagyaik névsora is ilyen impozáns, hiszen az alapító Erkel Ferenc-től Erkel Sándoron, Dohnányi Ernőn, Kerner Istvánon, Ferencsik Jánoson, Kórodi Andrásan és Erich Bergelen át Rico Saccaniig terjed.*

– A fennállásunk alatt adott, közel kétezer koncerten világsztárok is szerepeltek, hiszen dirigálta az együttest többek között *Brahms, Mahler, Dvořak, Furtwängler, Goldmark, Karajan, Kleiber, Mascagni, Ormándy, Nikisch, Prokofjev, Strauss,*

Stravinsky, Ravel, Rubinstein és Bruno Walter. De hogy ne csak a múltból idézzek neveket, az utóbbi időben a társaság estjein a közönségünk olyan muzsikussal találkozhatott, mint *Eliahu Inbal, Solti György, Marcello Viotti, Natalia Gutman, Ránki Dezső, Luciano Pavarotti, Perényi Miklós, Jurij Szimonov, Maxim Vengerov* vagy *Gyenyisz Macujev.* S több száz ősbemutató is fűződik az együttes nevéhez, olyan zene-történeti jelentőségűek, mint például Brahms II. zongoraversenye, Mahler I. szimfóniája vagy Liszt, Bartók, Kodály, Weiner vagy Dohnányi zenekari művei.

– *Azt gondolná az ember, ilyen nevek és koncertek olyan virágzó működést biztosítottak, mint amilyen a bécsi együttesé...*

– Sajnos, hatalmas anyagi bázisa a társaságnak korábban sem volt, de valóban jobban mentek a dolgok. A megalakulást követő első évtizedekben a koncertek bevételeiből és a különböző támogatásokból

viszonylag biztonsággal lehetett működtetni a zenekart, s az együttes komoly törzsközönséggel rendelkezett. Persze, a társaság fél évszázados fennállására született jubileumi kiadványában szereplő Ábrányi Emil-versben is nagy hangsúlyt kap a

zenekar szegénysége, s előfordult az is, hogy Dohnányi Ernő a saját pénzével segítette ki az együttest, de mindennek ellenére a II. világháborúig sosem fenyegette megszűnés a zenekart. Elsőként a fővárostól kapott a Budapesti Filharmonikus Társaság támogatást, de a kulturális tárca és több mecénás is részt vállalt a fenntartásban. Még a háború első éveiben is koncerteztek, de a németek magyarországi bevonulásától kezdve egészen 1945 februárjáig nem lépett pódiumra az együttes. A világhézag követően kezdődik a társaság történetének középső működési periódusa. Megszületett az Országos Filharmónia, s ettől kezdve egyre inkább ez az intézmény szervezhette a koncertjeinket, az ottani vezetők döntöttek arról, hogy hol és hány hangversenyen lépünk a közönség elé, s kik muszikkálnak a Budapesti Filharmonikusokkal. Így sok szempontból meg volt kötve a kezünk, viszont viszonylagos

anyagi biztonságban dolgozhattunk, hiszen a kulturális tárca – akkor, a hatvanas években! – a koncertjeinkre évi egymillió forintot biztosított. Ezekben az évtizedekben a Művelődési és Közoktatási Minisztérium volt az együttes kizárólagos fenntartója. Az azonban elég rosszul hatott az együttesre, hogy nem rajtunk múlt, három vagy nyolc hangversenyt adunk egy szezomban, 1962-től megszűntek a saját bérleti sorozataink, és elveszítettük a törzsközönségünket is. A koncertjeinkre járó polgári értelmiség lassan elkopott, és sok időbe telt, míg új hallgatóság nevelődött helyette. De ha nem is úgy, ahogy mi szerettünk volna, azért működtünk, s a világ számon tartott benünket. S ha nem is volt nagy az önállóságunk, mégis a saját szabályzatunk alapján, a Választmány vezetésével dolgoztunk, s legalább a koncertjeinken fellépők zenekari listáját mi állíthattuk össze. Mindez 1989-ig tartott, a rendszerváltozásig.

– Ekkor lett Erich Bergel az elnök-kar-nagyuk, s az ő vezetésével egy új korszak kezdődött a zenekar életében...

– Igen, az ő irányítása alatt léptünk ki az Országos Filharmónia szervezetéből, amely akkoriban már kezdett szétesni. A kulturális minisztérium támogatásával megpróbáltunk visszaállni a háború előtti rendszerre, s ismét három különböző bérletsorozatot indítottunk az Operaházban. A dalszínház egyébként is mindig segítette a zenekar működését, biztosította az együttes számára az infrastruktúrát, a hangszereket, a koncerthelyszínt. Mindezért cserébe a három sorozatból az egyiket megkapta-megkapja az Operaház, övük a jegybevételel, miközben a fellépőket az együttes fizette és fizeti. A tizenhét koncertünknek az anyagi fedezetét 1994-ig a minisztérium biztosította. Ez évi 12-13 millió forintot jelentett. Aztán a tárca igyekezett megszabadulni a hatalmi pénzelosztástól, s létrehozta a Nemzeti Kulturális Alapot. Ettől kezdve ezért a pénzért nekünk is ott kellett pályáznunk. Rengetegen próbáltak nálunk támogatáshoz jutni, így 1994-ben az addigi összegnek csupán a harmadát kaptuk meg. Más forrásokat nem tudtunk fellelni, s mindez következtében a társaság 1995-re a működésképtelen helyzetbe került. Mivel a törzsközönségünket is ekkoriban kezdtük újraépíteni, eleinte 200-250 bérletet tudtunk eladni, a belépők árát pedig nem lehetett radikálisan emelni. A hallgatóságunk létszámát aztán 1994-ben, 140 éves fennállásunk ünnepén növelte jelentősen Bergel Beethoven-sorozata, amelyre rengetegen voltak kíváncsiak, s ettől kezdve folyamatosan nőtt a hallgatótáborunk, mára már 2500 fős, stabil bérletréteggel rendelkezünk. A koncertjeink szinte teljes teltséget vonzanak, s bár ez tisztességes bevételt jelent, csak ebből a pénzből nem működhet egy zenekar. Így 1995-ben az anyagi csőd szélére jutottunk, s el is köszöntünk a közönségtől...

– De szerencsére mégsem szűnt meg az együttes. Hogyan sikerült úrrá lenniük az anyagi nehézségeken, ki volt a megmentőjük?

– Mivel sok cikk jelent meg az összeomlásunkról, s Göncz Árpád köztársasági elnök urat is meghívtuk egy Bartók-estre, így sikerült magunkra irányítani a figyelmet, s kaptunk a minisztériumtól egy egyszeri, a túléléshez elegendő segílyt. Ezt követően Magyar Bálint minisztersége idején sikerült kidolgozni egy konstrukciót, mellyel az NKA-tól a pályázatok útján

szerezhető morzsák helyett rendes alaptámogatáshoz juthatunk a miniszteri keretből. Ettől kezdve minden évben – előzetes egyeztetést követően – az NKA miniszteri keretére pályázhatunk, s ez az összeg (kezdetben 20 mára már 40 millió forint) ha nagyon szűkösön is, de elegendő a folyamatos működéshez. Ez az éves költségvetésünk kétharmada, hiszen pillanatnyilag 60 millió forintból kell gazdálkodnunk. Az NKA-tól kapott pénzből fizetjük ki döntő részben a hangversenyeink szereplőinek honoráriumát, s a jegybevételekből jut a többi költségre. Az állami támogatás azonban 18 koncertre nem elegendő, így évente csak 15 bérleti hangversenyen lépünk a közönség elé. Emellett akadnak persze egyéb – külső felkérésű – fellépéseink is, így egy szezonban átlagosan huszonöt este muzsikálunk.

– Turnék, vendégszereplések?

– Az operaházi elfoglaltság mellett nehéz hosszabb turnékat szervezni, de azért rendszeresen indulunk külföldi fellépésekre, évente öt-hat ilyen koncertünk van. Több esztendeje szerepelünk például Németországban, a Bad Kissingeri Fesztiválon, illetve Japán koncerttermeiben. Ebben a szezonban tíznapos spanyol turnéra is indulunk, tavasszal kelünk majd útra. Egyébként itthon is állandó meghívottjai vagyunk a jelentős programsorozatoknak, így a Budapesti Tavasz Fesztiválnak és a Budafestnek is.

– S hogyan tovább, mi lesz a százötvenegyedik esztendőben?

– Szeretnénk ezt a konstrukciót a jövőben is megtartani, s az NKA által adott támogatásból és a saját erőből működni, hiszen számunkra a leglényegesebb az önállóság, csak jó lenne, ha legalább mindez nagyobb anyagi biztonsággal párosulna. Nagy nehézséget jelent például, hogy a következő esztendei támogatásról minden évben csak szeptember tájékán tárgyal velünk a kulturális miniszter, s így nem tudom, hogy tavasszal az előre eladott, telt házas koncertjeinken miből fizetjük ki a szólisták fellépti díját. A pénzünk általában épp hogy január végéig elég. A zenei világban a sztárok naptára már 2004/2005-ig tele, én pedig örülök, ha néhány hónapot látok előre. Nehéz bárkit felkérni úgy, hogy nem tudom, hogyan, miből gazdálkodjunk majd ki a gázsiját. Nagyon fárasztó folyamatosan a borotvaélén táncolni. Bár inkább vállalom ezt, ha így megőrizhetjük a művészi függetlenségünket és önállóságunkat.

– S nem tudnak valamelyik önkormányzattal megállapodást kötni, mint ahogy néhány együttes tette?

– Sajnos nem, mert minden muzsikusunk állami közalkalmazott, így erre nincs lehetőség. Persze, azért igyekszünk minden lehetőséget felkutatni! De azt sem tartom működőképes megoldásnak, hogy az operaházi büdzsén keresztül kapjunk támogatás, hiszen a sok közös pont ellenére ez egy különálló, saját törvényei alapján működő együttes. Szervezeti kérdéseinkről a közgyűlésünk dönt, így a vezető karmestert, a választmányi elnököt és a hattagú választmányt háromévente titkos szavazással választjuk meg. Két közgyűlés között – döntéshozói jogkörrel – a filharmonikusok működését ez a fent említett, választott testület határozza meg. Szeretném, ha ez a jövőben is így maradna!

– Gondolom, azért már az is megoldás lenne, ha a minisztériumi támogatásról több évre előre meg tudnának állapodni, s esetleg garanciát kapnának arra, hogy ez az összeg követi az inflációt...

– Nagy megkönnyebbülést jelentene! Szeptemberben – reményeim szerint – találkozik az új miniszterrel, s bízom abban, hogy nemcsak a jövő évi támogatást illetően tudunk megállapodni, hanem a nagy jubileumi koncertünkhöz, amelyet november 20-án tartunk, is kapunk némi anyagi segítséget. A hangverseny műsora megegyezik az 1853-as, legelső koncert programjával, s az esten minden darabot más-más, hozzánk közel álló karmester dirigál. Így az ünnepi esten Kovács János, Lukács Ervin, Héja Domonkos és vezető karmesterünk, Rico Sacconi vezényli a filharmonikusokat. Ráadásul a jubileumra különleges CD-eket is megjelentetünk. Az utóbbi hat évben Rico Sacconi számos alkalommal dirigálta az együttesünket, ezeknek a koncerteknek az élő felvételéből készült egy 20 lemezből álló sorozat, amely szeptemberben kerül az üzletkebe. Emellett napvilágot lát egy dupla albumunk is, melyen az együttes történelmének legnagyobb karmesterei és legjelentősebb, elérhető felvételei kapnak helyet. Bízom abban, hogy az ünnepi koncert, a jubileumi lemezek is segítenek abban, hogy a kulturális élet vezetői felismerjék, a mi együttesünk olyan régi hagyományokkal rendelkező társulat és nemzeti érték, amelyből világviszonylatban is kevés van, s méltó a támogatásra!

R. Zs.